

HABSBURG OTTÓ ÉS AZ 1956-OS FORRADALOM

A Habsburg Ottóval foglalkozó életrajzi művek egyáltalán nem vagy csak röviden emlékeznek meg az egykori trónörökösnek az 1956-os magyar forradalommal kapcsolatos tevékenységéről.¹ A történeti szakirodalom is csak közvetve tesz erről említést,² átfogó tanulmány pedig nem foglalkozott eddig a kérdéssel. A Habsburg Ottó Alapítvány kezelésében lévő hagyaték rendezése során jelentős számban előkerült, korábban nem ismert dokumentumok segítségével azonban jól rekonstruálható, hogy miként élte meg ezeket a napokat az egykori trónörökös.³

A 2018-ban Budapestre érkezett (még feldolgozás alatt álló) iratanyagban talált levelek mellett a téma kifejtéséhez fontos támpontot adnak az utolsó magyar király fiának évtizedekkel az 1956-os események után adott interjúi is, amelyekben többször említést tesz a forradalomról. Így többek között a Bokor Péter és Hanák Gábor által készített hosszú, több év eseményein átívelő interjú-sorozatban is szó esik róla. Habsburg Ottó negyven évvel az események után így emlékezett vissza: „Ez az egész folyamat már a tavasz végén kezdődött, 1956 tavasz végén vagy nyár kezdetén. Én nagyon jól emlékszem vissza, amikor egy franciával beszéltem, aki az itteni, magyarországi nagykövetségen [értsd: budapesti francia követség – F. G.] volt. [...] azt mondotta, tudja, van valami egész különleges, ami történik a magyar mentalitásban, az emberek már nem félnek. [...] Minden forradalom akkor tör ki, amikor eltűnik a félelem. Főleg mondjuk egy, egy erélyes rendszerrel vagy egy erőszakos rendszerrel szemben. [...] Úgyhogy én vártam, hogy történik valami. Pontosan persze nem tudtam, hogy mikor fog fölrobbanni,

¹ Röviden beszámol Habsburg Ottó 1956-os forradalommal kapcsolatos reflexióról és egyes lépéseiről *Stephan Baier – Eva Demmerle: Habsburg Ottó élete*. Bp. 2003. 252–254., illetve *Kocsis Piroska – Ólmosi Zoltán: Habsburg Ottó és az államhatalom. Levéltári források az utolsó magyar trónörökösről*. Bp. 2020. 48–49. Az egykori trónörökös 1956-os tevékenységével kapcsolatban megjegyzi, hogy segélyakciókat szervezett: *Pusztaszeri László: Habsburg Ottó élete és kora*. Bp. 2001. 135. A budapesti kormánynak az 1956-os forradalom leverése után Habsburg Ottót „uszító”-ként beállító támadásairól ír *Csonka Emil: Habsburg Ottó, egy különleges sors története*. München 1972. 420–423. Egyáltalán nem tesz említést az egykori trónörökös magyar forradalommal kapcsolatos tevékenységéről *Gordon Brook-Shepherd: Habsburg Ottó – Életrajz*. Bp. 2003.

² Például *Anderle Ádám: 1956 és a spanyol katonai beavatkozás kérdése*. In: *Magyarország és a hispán világ. Kutatási közlemények II.* Szerk. Uő. Szeged 2000. 55–62.

³ A jelen tanulmány természetesen nem adhat teljes képet a történésekről, mert ehhez számos további, elsősorban külföldi levéltári kutatásra, illetve Habsburg Ottóval az események alatt kapcsolatban álló családok esetlegesen fennmaradt hagyatékának feltárására lenne szükség. Mindazonáltal jó alapot, támpontot adhat további kutatásokhoz.

láttam a szikrát, de nem tudtam, hogy mikor lesz kihatása. Hát így kezdődött számomra ez az '56.”⁴

A változások észlelésétől az első hírekig

Habsburg Ottóban felcsillant a remény 1955-ben, hogy az osztrák államszerződés megkötésével számára is megnyílik az út, és visszatérhet Ausztriába. Ez a perspektíva Magyarország vonatkozásában is örömmel töltötte el, mert úgy vélte, hogy jobban nyomon követheti a vasfüggöny mögötti politikai folyamatokat, sőt, akár hatást is gyakorolhat azokra. Az ausztriai visszatérés ugyan megghiúsult, mert a Habsburg-törvényeket⁵ nem törölték el, viszont az ország négyhatalmi megszállásának megszűnése, illetve a Sztálin halálát követő általános enyhülésre utaló jelek abban a meggyőződésében erősítették meg, hogy a második világháború után kialakult világpolitikai helyzet nem lesz hosszú életű. Kiterjedt európai és tengerentúli kapcsolati hálóján keresztül kapott értesüléseire, utazásai során személyesen szerzett benyomásaira és egyéb információkra alapozva Habsburg Ottó úgy vélte, hogy a Szovjetunió – és vele a kommunizmus – olyan válságba került, amely optimizmusra ad okot a keleti blokk országainak jövőjét illetően.⁶

1956 tavaszán-nyarán több olyan levelet kapott, amelyek Magyarország esetében különösen megerősítették, hogy a nemzetközi olvadás hatásai egyre inkább észlelhetőek. Többek között arról is értesült, hogy a Mindszenty-perben elítélt Baranyay Jusztin ciszterci egyházjogász professzort szabadlábra helyezték,⁷ de a Grazban élő Lengyel Béla altábornagytól is részletes jelentést kapott a megváltozott magyarországi hangulatról.⁸ Ezt erősítette meg az 1947-től szerveződő, a nyugati magyar politikai emigrációt összefogó, amerikai támogatást élvező Magyar

⁴ Bokor Péter és Hanák Gábor interjúja Habsburg Ottóval. Pannonhalma, 1998. okt. 10. Magyar Mozgóképkincs Megismertetésért Alapítvány (a továbbiakban: MMMA) 0451 43_HO 981003. A felvétel pontos helye: 1:27:27. (Az idézeteket a hangfelvételeken elhangzottak alapján, szó szerint leírva közlöm.)

⁵ A Habsburg-törvény (Habsburger-Gesetz), amelyet a bécsi parlament 1919. április 3-án hozott meg, a Habsburg-Lotaringiai-család tagjainak és vagyonának jogállását szabályozta az első Osztrák Köztársaságban. Megvonta a ház tagjainak uralkodói címeit és jogait, kitiltotta őket a Köztársaság területéről, a visszatérést lemondó jognyilatkozat megtételéhez kötötte. A törvény továbbá a Habsburg-Lotaringiai-ház teljes vagyonát az állam javára elkobozta. Hatályát 1935–1938 között részben felfüggesztették, 1939-ben a náci megszálló hatalom ismét hatályba helyezte, 1945-ben a második Osztrák Köztársaság eredeti, 1919-es formájában alkotmányerejű törvénnyé emelte. 1955-ben az osztrák államszerződésbe is belefoglalták.

⁶ Kocsis P. – Ólmosi Z.: Habsburg Ottó és az államhatalom i. m. 47–48.

⁷ Habsburg Ottó Alapítvány, Habsburg Ottó Gyűjtemény (a továbbiakban: HOAL), Levelezés magánszemélyekkel és szervezetekkel (a továbbiakban: I-2-b), I-2-b-Elek Péter (New York, 1956. márc. 8.). (A Habsburg Ottó Alapítvány teljes iratanyaga rendezés alatt áll, ezért a tanulmányban megadott jelzetek nem tekinthetők véglegesnek.)

⁸ HOAL I-2-b-Lengyel Béla (Graz, 1956. júl. 8.)

Nemzeti Bizottmány külpolitikáért felelős vezetőségi tagja, Bakách-Besseney György is,⁹ aki intenzív levelezést folytatott az egykori trónörökössel. Elküldte Habsburg Ottónak az 1956. április 9. és június 7. között tett európai körútjának angol nyelvű jelentését, s ebben szintén az enyhülő légkörről számolt be. Ebből a 20 oldalas dokumentumból az is kiderül, hogy az osztrák kormány úgy vélte: ha a Szovjetunió egy újabb gesztus megtételére kényszerülne az 1955-ös állam-szerződést követően, akkor az valószínűleg Magyarország szabadságának visszaadása lenne. Bakách-Besseney szerint Bécs jelentős erőfeszítéseket tett azért, hogy Budapesttel normalizálja kapcsolatait, és reményt látott arra, hogy a vasfüggöny lassan megszűnik.¹⁰ Habsburg Ottó ilyen irányú értesítést kapott Burgenlandból is. Egy Eckhardt Tibornak New Yorkba címzett, de pontos dátum és feladó nélküli „szigorúan bizalmas”, kézzel írt jelentés is eljutott hozzá, amelyben többek között beszámoltak a magyar menekültek növekvő számáról, katonák és határőrök dezertálásáról, a vasfüggönyön átnyúló kapcsolatok egyre intenzívebbé válásáról, illetve az egyre növekvő magyar szabadságvágyról.¹¹ Ezeket a benyomásokat a ronkolátogatáson Magyarországon járt Karl Schwarzenberg herceg is megerősítette.¹² A madridi királyi követség vezetőjének, Marosy Ferencnek küldött, 1956. július 10-én kelt levelében Habsburg Ottó kitért arra is, hogy mennyire megdöbbenette az, amit az osztrák arisztokrata vendég mesélt a Dunántúlon, Esterházy Móríc grófnál tett látogatásáról.¹³ A herceg elmondása szerint ugyanis az emberek meglepően szabadon beszéltek, és egyfajta demonstrációként különösen barátságosan bántak az osztrákokkal, ráadásul a külföldi adók meglehetősen szabadon foghatóak voltak, még a madridi rádió magyar adása is – egy jobb minőségű készülékkel.¹⁴

⁹ Bakách-Besseney György báró (1892–1959) politikus, diplomata. 1912-től Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alkalmazásában állt. Az első világháború után a római, majd a bécsi követségen szolgált, 1926-tól pedig a Külügyminisztérium Politikai Osztályának helyettes vezetője, 1934-től vezetője. 1938-tól Magyarország belgrádi, 1941-től vichy-i, 1943-tól pedig berni követe. Magyarország német megszállása után lemondott hivataláról és emigrációba vonult. 1948-tól a New Yorkban felállított Magyar Nemzeti Bizottmány végrehajtó bizottságának a tagja és a külügyi bizottság elnöke.

¹⁰ HOAL I-2-b-Bakách-Besseney György (New York, 1956. júl. 6. Melléklet)

¹¹ A jelentést vélhetően Eckhardt Tibor küldte el Habsburg Ottóhoz. Ottó a második világháború óta baráti viszonyt ápolt az ekkor New Yorkban élő politikussal, rendszeresen találkoztak és leveleztek. Egyelőre nem rekonstruálható, hogy a kézzel írt „szigorúan bizalmas” jelentés miként jutott az egykori trónörökös birtokába. A levél tartalmából arra lehet következtetni, hogy 1956 nyár elején készülhetett. (A dokumentum a HOAL-ban található. Rendezés alatt.)

¹² *Kocsis P – Ólmosi Z.: Habsburg Ottó és az államhatalom* i. m. 138.

¹³ A madridi magyar királyi követség nem volt hivatalos diplomáciai képviselő. 1949-ben Habsburg Ottó közbenjárására, Marosy Ferenc vezetésével hozták létre. A Franco-rezsim nem ismerte el a budapesti kormányt, így hivatalos diplomáciai kapcsolat nem állt fenn Magyarország és Spanyolország között a tárgyalt időszakban. A Marosy Ferenc vezetette képviselőlet Budapest nem ismerte el, csak Madrid – ez utóbbi is csak korlátozott formában. 1949–1957 között a Magyar Nemzeti Bizottmányon keresztül elsősorban amerikai és spanyol pénzügyi támogatással működött.

¹⁴ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Pöcking, 1956. júl. 10.)

Habsburg Ottó nem csak magyar forrásokból értesülhetett a vasfüggöny mögött 1956 őszére megváltozott hangulatról. 2007-ben az *InfoRádió*nak adott interjújában így beszélt erről: „Mindenféle hatóságokkal beszéltem. Barátja voltam a francia kormánynak, kaptam információkat a németektől is, az osztrákok pedig mindig sokkal többet tudtak, mint mások. Úgyhogy amennyire lehetett, informálva voltam.”¹⁵ Számos információs csatorna között kiemelkedő szerep jutott az 1952-ben, az egykori trónörökös bábáskodásával létrejött *Centro Europeo de Documentación e Información*-nak (Európai Dokumentációs és Információs Központ – a továbbiakban: CEDI),¹⁶ amelynek ötödik ülésére 1956 júniusában került sor. A találkozót a Madrid közelében található San Lorenzo de El Escorial-i királyi kolostorban szervezték, ahol többek között megjelent és előadást tartott a Konrad Adenauer köréhez tartozó Hans-Joachim von Merkatz, nyugatnémet miniszter, de a résztvevők között volt Richard Jäger, a Német Bundestag alelnöke,¹⁷ a francia Michel Yver szenátor és számos más magasrangú nyugat-európai személyiség is. A német küldöttség mellett különösen jelentős volt a belga delegáció, valamint a – szokásos – kormány szintű spanyol részvétel.¹⁸ Az atomkorszakban megjelenő európai kihívásokról szóló tanácskozás kiváló lehetőséget nyújtott Ottónak arra, hogy széleskörben tájékozódjon a nemzetközi helyzetről.

A CEDI mellett fontos, de kevésbé ismert fórum volt a korábbi francia miniszterelnök, Antoine Pinay által létrehozott, *Le Cercle* névre keresztelt informális európai kör, amelynek tagjai közé tartozott az egykori trónörökös is. Habsburg Ottó ezen a szervezeten keresztül több befolyásos konzervatív francia és német politikussal állt kapcsolatban. Jelentős szerepet vitt a *Le Cercle*-n belül Jean Violet ügyvéd,¹⁹ aki a francia hírszerzés *Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage*

¹⁵ Habsburg Ottó erről tesz említést név nélkül 2007. november 24-én a magyar InfoRádiónak adott interjúban. *Habsburg Ottó: „Történekm valami Magyarországon, mert az emberek már nem félnek”* (<https://bit.ly/3w3wsFn>, letöltés 2021. jan. 10.)

¹⁶ A Centro Europeo de Documentación e Información (CEDI) szervezetet Alfredo Sánchez Bella, az Instituto de Cultura Hispánica igazgatója alapította Habsburg Ottó közreműködésével 1952 augusztusában egy santanderi kongresszus alkalmából. Ennek a szervezetnek a célja volt a különböző, elsősorban nyugat-európai keresztény és konzervatív szervezetek összefogása, információgyűjtés a kommunizmus elleni küzdelemhez, illetve az európai integrációs folyamat előmozdításához. 1956-ra már kiterjedt hálózatként működött. A szervezet elnöke Habsburg Ottó volt. A CEDI-vel kapcsolatban átfogó elemzést nyújt *Johannes Grossmann: Die Internationale der Konservativen. Transnationale Elitenzirkel und private Außenpolitik in Westeuropa seit 1945. München 2014.*

¹⁷ *Vanessa Conze: Das Europa der Deutschen. Ideen von Europa in Deutschland zwischen Reichstradition und Westorientierung (1920–1970). Oldenburg 2005. 175–176.; José Luis Orella Martínez: El Europeísmo del autoritarismo desarrollista (1952–1970). In: Centinelas de Occidente. Intelectuales e ideología en la modernización de los imaginarios geopolíticos de las dictaduras peninsulares (1928–1975). Eds. David Sarias Rodríguez – Juan Carlos Jiménez Redondo. Madrid 2020. 136–137.*

¹⁸ HOAL 1-2-b-Fraipont de, Pierre (Brüsszel, 1956. júl. 3.)

¹⁹ *David Teacher: Rogue Agent: The Cercle and the GI in the Private Cold War 1951–1991. Christie Books 2013. 16–23.*

(Külügyi Dokumentációs és Kémelhárító Szolgálat) munkatársaként különösen jól informáltak számított.²⁰ Talán nem véletlen, hogy az 1956-os forradalom kapcsán Ottó megjegyezte: „A legprecízebb hírt a franciáktól kaptam. Annak idején a francia hírszolgálat egyik vezetője, akit már a náciellenes harcokból is ismertem, »otthon volt« Magyarországon. Ő mondta nekem, hogy történik valami Magyarországon, mert az emberek már nem félnek. És ez jó ítélet volt. Úgyhogy éreztem ’56-ban, lesz valami.”²¹ Megjegyzendő, hogy a korabeli budapesti francia követség jelentései, illetve az ott megforduló személyek mind hangsúlyozták a gyökeres fordulat készülődését és a növekvő elégedetlenséget a Rákosi-féle rezsimmel szemben.²²

A magyarországi helyzetről Ausztria berni nagykövetségéről is kapott egy meglepő információt, szinte az események kirobbanásának pillanatában. Az állomáshelyét augusztusban elfoglaló osztrák követségi attasé, dr. Erwin Matsch, 1956. október 22-én kelt levelében azt javasolta az egykori trónörökösnek, hogy a Magyarországon látható forradalmi mozgolódást kísérje figyelemmel, mert nem kizárt, hogy lehetőség nyílik „a régi rend helyre állítására”, az Osztrák–Magyar Monarchia feltámasztására.²³ Habsburg Ottó ugyan a restauráció lehetőségével kapcsolatos lelkesedésben nem osztozott, de az eseményeket szinte az első perctől kezdve nyomon követte, és megpróbálta – a rendelkezésére álló szerény eszközökkel – előmozdítani a magyar szabadságharc ügyét.

A forradalom és szabadságharc két hete

1956. október 23-án Habsburg Ottó Belgiumban tartózkodott,²⁴ aminek az volt a legfőbb oka, hogy Luxemburg közelében akart maradni, ahol néhány nappal korábban, október 14-én megszületett negyedik leánya, Gabriella.²⁵

Az első hírek október 24-én jutottak el hozzá. Azt írta naptárába: „Lázadás Magyarországon”.²⁶ Még aznap felhívta Marosy Ferencet, a madridi királyi magyar követség vezetőjét, aki éppen hivatalos ebédet adott, amelyen megjelent – többek

²⁰ *Johannes Grossmann*: L’„Internationale des Conservateurs”. Cercles d’élites transnationaux, diplomatie informelle et biographies croisées en Europe occidentale depuis 1945. Histoire, économie et société 35. (2016) 2. sz. 32–44.

²¹ *Habsburg O.*: „Történik valami Magyarországon, mert az emberek már nem félnek” idézett interjú.

²² *Fejérdy Gergely*: Les relations franco-hongroises à la veille de l’insurrection de 1956. In: Cahiers d’études hongroises. Temps, espaces, langages: la Hongrie à la croisée des disciplines II. Eds. Pál Berényi – Jean Perrot. Paris 2008. 417–426.

²³ HOAL I-2-a-Matsch, Erwin (Bern, 1956. okt. 22.)

²⁴ MMMA 0451_43_HO_981003. A felvétel pontos helye: 1:29:39

²⁵ A választás azért esett a nagyhercegségre, mert a „bajor szocialista törvénykezés nem engedélyezi a főhercegi cím anyakönyvezését”. *Gyuricza Kata Sára – Gyuricza Péter*: Marosy Ferenc, egy magyar királyi követ Madridban (1949–1969). Bp. 2017. 113.

²⁶ *Baier S. – Demmerle É.*: Habsburg Ottó i. m. 252.

között – a spanyol külügyminisztérium osztályvezetője, a madridi osztrák követ Clemens Wildner, Antonio de Oriol y Urquijo, az államtanács későbbi elnöke és az Ottóval jó személyes kapcsolatot ápoló Valdeiglesias márki is.²⁷ Marosy a budapesti eseményekről néhány perccel Habsburg Ottó telefonhívása előtt már értesült a madridi cseh emigrációt képviselő követtől.²⁸ A telefonbeszélgetésről ugyan nincs részletes feljegyzésünk, de a későbbi levelezésükből kiderül, hogy az egykori trónörökös utasította a diplomatát, hogy álljon készenlétben, mert ha a szükség úgy kívánja, Franco tábornok segítségét is igénybe kell venni a magyar forradalom támogatására.

Ottó mindazonáltal az első két nap óvatos maradt. Visszatért Pöckingbe és gyűjtötte a híreket. Naplójába október 25-én azt jegyezte be, hogy a „felkelés tartósnak ígérkezik”.²⁹ Bakách-Besseneynek levelet fogalmazott, amelyben mindenekelőtt óvatosságra intette Nagy Imrével és a „titoizmussal” szemben.³⁰ A magyarországi eseményeket értelmetlen vérontásnak nevezte, és megjegyezte, hogy „megint biztos nyugatról tüzelték egyes körök lelkiismeretlenül az embereket”.³¹ Részletesen nem fejtette ki, hogy pontosan mire gondolt, de arra intette a magyar politikai emigráció New Yorkban székelő legbefolyásosabb szervét, a Magyar Nemzeti Bizottmányt, hogy az lehetőségei szerint tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a felkelés békés mederben, ésszerű irányban haladhasson tovább.³²

Ottó szerint a helyzet október 26-án megérett arra, hogy konkrét nemzetközi lépéseket is tegyen. Mindenekelőtt – Marosy Ferencen keresztül – kapcsolatba lépett Franco tábornokkal. Telefonba diktálta üzenetét, amit jegyzék formájában a magyar követ juttatott el a címzetthez.³³ Arra kérte Francót, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsához fordulva tiltakozzon a Szovjetunió magyarországi beavatkozása ellen. A spanyol kormányülésen október 27-én támogatták javaslatát, és másnap hajnalban New Yorkban Spanyolország szót emelt a magyar ügy érdekében.³⁴ Marosy október 27-én táviratban

²⁷ Valdeiglesias márki (teljes nevén José Ignacio Escobar y Kirkpatrick) a CEDI-n keresztül szoros kapcsolatban állt Habsburg Ottóval és éppen ezen a napon, vélhetően az ebéd előtt írt neki levelet, ahol még a magyar forradalom híre nem kerül szóba. HOAL I-2-a-Marques de Valdeiglesias (Madrid, 1956. okt. 24.)

²⁸ *Marosy Ferenc: A madridi m. kir. követség története az emigrációban 1949–1969.* Kézirat. 1981. 71. (Külgazdasági és Külügyminisztérium Bánffy Miklós Szakkönyvtár).

²⁹ *Baier S. – Demmerle É.: Habsburg Ottó i. m. 253.*

³⁰ Habsburg Ottó megfogalmazásában a „titoizmus” a nemzeti kommunista irányzatot jelölte. [F. G.]

³¹ Habsburg Ottó itt minden bizonnyal a Szabad Európa Rádióra és annak politikai vezetésére gondol, amit más leveleiben egyértelműen meg is fogalmaz. Már az 1956-os forradalom előtt is rendkívül kritikus volt ezzel – a CIA-hoz kapcsolódó – sajtóorgániummal szemben.

³² *Kocsis P. – Ólmosi Z.: Habsburg Ottó és az államhatalom i. m. 139.*

³³ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Madrid, 1956. okt. 26.) Marosy erről beszámolt Bakách-Besseney Györgynek is. Ez utóbbi levelet közli: *A Marosy-iratok. Magyar királyi követség Madridban 1948–1957.* Szerk. Anderle Ádám. Szeged 2002. (a továbbiakban: *A Marosy-iratok*) 119.

³⁴ *Ferrero Blanco – Maria Dolores: La Revolución Húngara de 1956. El despertar democratico de Europa del Este.* Huelva 2018. 330. Lásd még *Ádám Anderle: La intervención española en la revolución*

értésítette Ottót a madridi döntésről, amit a címzett személyesen, francia nyelven küldött táviratban köszönt meg Franco tábornoknak, „lovagias, együttérző keresztényi gesztusáért”.³⁵ Ezen a napon két további levelet is küldött Madridba. Az egyik egy hosszabb üzenetet tartalmazott Alfredo Sánchez Bellának,³⁶ aki a CEDI alapítója és operatív vezetője volt. Jelezte neki, hogy a Magyarországon kialakult helyzet miatt nem kizárt, hogy változtatni kell majd a novemberre tervezett spanyolországi előadókörútja programján. A magyar helyzettel kapcsolatban azt írta, hogy „egyelőre lehetetlen megmondani, hogy mi történik [...] különösen a markáns külföldi beavatkozás miatt”.³⁷ Sánchez Bellának is megemlítette, mennyire hálás azért, hogy Franco tábornok a magyarországi kérdést hajlandó volt az ENSZ elé terjeszteni, miközben nem rejtette véka alá véleményét, hogy a szovjet katonai beavatkozás miatt nem látja esélyét annak, hogy a nemzeti erők ki tudják vívni a függetlenséget.

Október 27-én Valdeiglesias márkinak is írt. A fent idézett október 24-ei levélre válaszolva megerősítette: nem lát tisztán a magyar helyzetet illetően, de reményét fejezte ki, hogy másnap [október 28.] már közvetlen kapcsolatot tud létesíteni Magyarországgal.³⁸ Ugyanezen a napon fogalmazta meg azt a magyar nyelvű kiáltványát, amelyet a spanyolországi magyar nyelvű rádióadásban, illetve szórólap formájában kívánt terjeszteni. Az egyoldalas szövegben, amely a történelmi magyar múlt dicső eseményeire is kitér, többek között az alábbi olvasható: „Nemzetünk e napokban ezeréves történelmünk egyik legdicsőbb lapját írja. Nemzedékünk hősi-es szabadságharcát az egész világ igaz részvétellel és bámulattal követi. Ez órában mi, külföldön élő Magyarok, még nem állhatunk veletek egy sorban. De minden, ami csak tőlünk telik, meg fog történni, hogy a szabad világ erejét mozgósítsuk [...]. Mint utolsó koronás magyar király fia, mint lelkes magyar hazafi, aki veletek ma éppúgy együtt érez, mint a múltban, azt üzenem nektek, kedves magyar testvéreim, nagy nemzeti bölcsünk szavait idézve: Magyarország nem volt, hanem lesz.”³⁹ A kiáltványt másnap titkárával, August Lovrekkal Bécsbe küldte gróf Batthyány Lászlónak azzal a kéréssel,⁴⁰ hogy nyomtassák ki és próbálják terjeszteni

húngara de 1956 según las fuentes húngaras. In: Historia Actual Online. 10. (2006) 117. (<https://bit.ly/3gmp55y>, letöltés 2021. máj. 30.)

³⁵ HOAL I-2-b-Franco, Francisco (Pöcking, 1956. okt. 27.) (Francia eredetiből a szerző fordítása.)

³⁶ Alfredo Sánchez Bella (1916–1999), spanyol történész, politikus, diplomata. 1957–1967 között nagykövet, majd 1969–1973 között turisztikai ügyekért felelős miniszter volt.

³⁷ HOAL I-2-b-Sánchez Bella, Alfredo (Pöcking, 1956. okt. 27.) (Francia eredetiből a szerző fordítása.)

³⁸ HOAL I-2-b-Marques de Valdeiglesias (Pöcking, 1956. okt. 27.)

³⁹ A teljes szöveget a Habsburg Ottó Alapítvány 2020-ban közzétette a honlapján: (<https://bit.ly/3cuSeu1>, letöltés 2021. jan. 19.)

⁴⁰ Gróf Batthyány László (1928–2016), herceg Batthyány-Strattmann László unokája, aki 1956-ban tért vissza Ausztriába Uruguayból, ahol 1948 és 1956 között élt. 1956-tól a burgenlandi Németújváron (Güssing) élt a család kastélyában. 1956-ban Habsburg Ottó egyik megbízottjaként is tevékenykedett.

Magyarországon.⁴¹ A szöveget hangszalagra is felmondta, és október 30-án elküldte Madridba,⁴² ahol Marosy Ferencnek kellett volna a spanyol rádió magyar nyelvű műsorában közzétennie november 1-jén. Mivel azonban a küldemény nem érkezett meg időben, csak november 4-e után, végül a hangfelvétel nem került adásba. A szöveg azonban 1956. november 20-án megjelent a *Die Krone* bécsi legitimista lapban, úgy, mintha az a madridi rádióban elhangzott volna.⁴³

Ottó azonban nemcsak a kiáltványt küldte el Batthyáynak Ausztriába, hanem egy feljegyzést is, amelyben pontokba szedve fogalmazta meg kéréseit, illetve a rendelkezésre álló információkat. Eszerint a spanyol vezérkar készen állt arra, hogy a magyar felkelőknek kommunikációs eszközöket ajándékozzon. A feljegyzésében arra kérte Batthyányt, hogy térképezze fel, miként lehet a Marosy követ által gyűjtött pénz- és egyéb adományokat eljuttatni a felkelőkhöz, illetve, hogy milyen módon lehetne a magyar emigrációt bevonni az eseményekbe. Arról is értesítette a gróft, hogy kérésére a madridi magyar követ közbenjár annak érdekében, hogy hosszabb műsoridőt kapjanak a magyar adások.⁴⁴ Marosynak sikerült is ezt elérnie, így a korábbi 20 percről napi csaknem négy órás adásidőt biztosítottak a számára.⁴⁵ Október 29-én, vasárnap ő maga hosszú beszédet is tartott a madridi rádió magyar adásában, ahol kiemelte, hogy „kimagasló szerepe volt a nyugati tétovázás leküzdésében a magyar ügy legmagasabb pártfogójának, Ottó királyi hercegnek, aki egyenesen Franco államfőhöz fordult a javaslattal, ragadja magához Spanyolország a kezdeményezést a magyar ügy felvállalásával az Egyesült Nemzetekben. Ottó királyi herceg páratlan tekintélyének köszönhető, hogy a spanyol minisztertanács 24 órán belül teljesítette a kérését.”⁴⁶

Habsburg Ottó a forradalom napjaiban nemcsak levelező, de telefonkapcsolatban is állt a magyar politikai emigráció kiemelkedő személyiségeivel. Ezeknek a beszélgetéseknek az írásos nyomát csak itt-ott lehet felfedezni, és valójában keveset tudunk arról, hogy az egyeztetéseken pontosan mi hangzott el. Ottó az események után több évtizeddel arra emlékezett, hogy leginkább Eckhardt Tiborral állt kapcsolatban 1956 októberében.⁴⁷

Ottó felelősséget érzett Magyarország jövője iránt, így nem egyszer tanáccsal látta el, esetenként pedig egyenesen utasította a magyar politikai emigráció vezetését. Október 31-én levelet intézett a New Yorkban székelő Magyar Nemzeti Bizottmány elnökéhez, Varga Bélához, amelyben kijelentette: „Feltételezem, hogy részletes jelentésekben

⁴¹ HOAL I-2-b-Lovrek, August (Pöcking, 1956. okt. 28.)

⁴² HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Pöcking, 1956. okt. 29.)

⁴³ *Gyuricza K – Gyuricza P.*: Marosy Ferenc i. m. 103–104.

⁴⁴ HOAL I-2-b-Batthyány László (1956. okt. 29.)

⁴⁵ A Marosy-iratok i. m. 122.

⁴⁶ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Madrid, 1956. okt. 29.)

⁴⁷ MMMA 0451_43_HO_981003. A felvétel pontos helye: 1:29:39

ismeri a helyzetet, ezért nem térek ki erre a kérdésre. Elég azt kijelenteni, hogy az országnak nagyon hiányzik a megfelelő politikai vezetés, és ezt az űrt [...] olyan személynek kell betölteni, mint ön. Ha ezt nem tudja vállalni, akkor nagy valószínűséggel egy olyan ember veszi át a helyét, mint Nagy Ferenc, és ez korántsem lenne kívánatos.”⁴⁸

Habsburg Ottó valójában úgy látta, hogy Magyarországon egyedül Mindszenty József bíboros politikai szerepvállalása adhat stabilitást, így páter Varga Béla visszatérését különösen kívánatosnak tartotta. Ennek fényében írt levelet a hercegprímásnak, aki október 30-án kiszabadult a felsőpetényi Almásy-kastélyból.⁴⁹ Ottó több piszkozatot is írt, mielőtt végső formába öntötte üzenetét. Az elküldött levélben így fogalmazott: „Remélem, hogy mint az ország legmagasabb közbizalmi méltósága, Ön a közeli napokban hivatva lesz, hogy az ország sorsát döntőleg befolyásolja. Mivel még mindig a káosz veszélye fenyeget, remélem, hogy Önt fel fogják szólítani, hogy az államfői állást betöltse. Tudom, hogy ezen esetben nemzetünk és a Szent Korona a legbiztosabb kezekben lesz.”⁵⁰ A levelet távoli rokonán, Csákberényi Merán Ferenc grófon keresztül juttatta el Mindszentynek.⁵¹ A trónörökös Mindszenty bíboros mellett Grósz József kalocsai érseknek is küldött koronás fejléces lapon üdvözlő sorokat, a fontosabb politikai feladatokra is felhívva a címzett figyelmét. Habsburg Ottó, a kádári egyházpolitikához később nevét adó, meghurcolt főpapnak írt levélben aláhúzta: „Igen hálás volnék, ha lehetséges lenne, hogy az eljövendő időkben szoros kapcsolatot tartsunk. [...] Úgy érzem, hogy igen szükséges lesz, hogy az eljövendő szabad választásokra való tekintettel minél előbb tömörüljenek a hívek politikailag is. Ez azért sürgős, mivel egy igen komoly felépítési munkáról lesz szó, amelyben éppen ezek az erők vezető szerepre hivatottak.”⁵² Ottó még ezen a napon írt Magyar Gyula prelátusnak, Rómában élő pap barátjának is. Levelében kifejtette, hogy nagy szükség lenne Magyarországon egy nemcsak katolikusokat, hanem protestánsokat is egy pártba tömörítő keresztény politikai formáció létrehozására. A forradalmi eseményeket ugyan még a nemzeti kommunisták tartják a kezükben – írta –, de a lakosság többsége nem osztja nézeteiket. Arra kérte Magyar Gyulát, hogy legyen a segítségére és tájékoztassa őt a Vatikánhoz befutó információkról.⁵³

⁴⁸ HOAL I-2-b-Varga Béla (Pöcking, 1956. okt. 31.) (Angol nyelvű eredetiből a szerző fordítása.)

⁴⁹ *Balogh Margit*: A visszatérés: 1956 mint fordulópont Mindszenty József életében. Emlékeztető 2. (2017) 3–4. sz. 32–42.

⁵⁰ HOAL I-2-b-Mindszenty József (Pöcking, 1956. okt. 31.)

⁵¹ Habsburg Ottó 1956. október 31-én levelet írt Liliane de Réthy (Baels) hercegnőnek, III. Léopold belga király második feleségének, hozzájárulását kérve, hogy az alkalmazásában álló Merán Ferenc gróf legyen a közvetlen kapcsolattartó Mindszenty hercegprímással. A későbbi híres Afrika-vadász ekkor a belga királyi udvar szolgálatában állt mint a belga király alpesi vadgazdaságának fővadásza. HOAL I-2-a-Baels, Lilian (Pöcking, 1956. okt. 31.) Csákberényi Merán Ferenc gróf visszaemlékezésében erről meg is emlékezik, (<https://bit.ly/3gNGEwU>, letöltés 2021. jan. 31.)

⁵² HOAL I-2-b-Grósz József (Pöcking, 1956. okt. 31.)

⁵³ HOAL I-2-b-Magyar Gyula (Pöcking, 1956. okt. 31.)

Habsburg Ottó ezzel párhuzamosan október 31-én táviratot küldött Dwight D. Eisenhower amerikai elnöknek. (A szöveget eljuttatta német és angol nyelvű hírügynökségekhez is.) A táviratban arra kérte az amerikai elnököt, hogy juttassa vissza Magyarországra Szent István koronáját a magyar nép szabadon választott képviselőihez.⁵⁴ E miatt az üzenete miatt a bajor munkaügyi miniszter, Walter Stain 1956. november 15-én élesen bírálta Ottót és kérte belügyminiszter társát, hogy az ellenőrizze a trónörökös politikai tevékenységét. A magyar baloldali lapokban is erősen kritikus cikkek jelentek meg az esetről, természetesen félremagyarázva IV. Károly király fiának lépését.⁵⁵ Nemcsak a magyarországi sajtó, hanem még a nagy presztízsű *Frankfurter Allgemeine Zeitung* újságírója is támadta az Eisenhowernek írt távirat miatt. Erre a cikkekre reagálva a trónörökös személyi titkára, Heinrich Degenfeld-Schomburg gróf levélben tiltakozott a lap szerkesztőségénél.⁵⁶

1956. november 1-jén Ottó levélben jelezte Alfredo Sánchez Bellának, hogy a tíz nappal későbbre tervezett spanyolországi útját kénytelen lesz lerövidíteni, mert túl sok feladata van a magyarországi események kapcsán. A CEDI spanyol képviselőjét megkérte, hogy fordítsa le németül küldött politikai elemzését, amelyet a madridi kormány számára készített. Ugyanezen a napon válaszolt a berni szolgálatát teljesítő osztrák diplomatának is, aki már október 22-én magyar forradalomról beszélt. Levelében aláhúzta, hogy a magyar helyzet rendeződése, ha minden jó úton is halad, több hónapot fog igénybe venni, de reménykedik abban, hogy Bécsnek lesz elég bátorsága, hogy felajánlja a vámuniót Budapestnek.⁵⁷

Miközben a nyugati magyar politikai emigráció személyiségei már hazatérésüket szervezték,⁵⁸ nem egyszer az egykori trónörökös is értesítve szándékukról, Habsburg Ottó csak egy-két politikus esetében látta sürgősnek az útra kelést. Mindenekelőtt Varga Béla Magyarországra költözését szerette volna elérni. November 2-án kelt levelének egyik fő célja is ez volt. Az egykori országgyűlési elnök visszatérését elengedhetetlennek tartotta, annál is inkább, mert kifejezetten rossz véleménnyel volt Nagy Imréről, és félt, hogy a kommunista, „titoista” erők rajta keresztül meg tudnák tartani a hatalmukat. Az ő véleménye azonban az volt, hogy a magyar lakosság túlnyomó többsége egyáltalán nem támogatja a szovjet állampolgársággal is rendelkező,

⁵⁴ HOAL I-2-b-Eisenhower, Dwight D. (Pöcking, 1956. okt. 31.) A hírt a Magyar Távirati Iroda is közölte. Magyar Távirati Iroda (MTI) Archívumok, Hírek 1956. Külpolitika, 1956. nov. 1. (<https://bit.ly/3d05EyK>, letöltés 2021. jan. 28.)

⁵⁵ Például: Habsburg Ottó megírta sürgönyét. Magyar Szó, 1956. november 8. 5., illetve Ottó királyfi szálláscsinálói. Szabad Nép, 1956. november 20. 2.

⁵⁶ HOAL I-2-b-Degenfeld-Schonburg, Heinrich (Pöcking, 1956. nov. 18.)

⁵⁷ HOAL I-2-b-Matsch, Erwin (Pöcking, 1956. nov. 1.)

⁵⁸ Például Magyar Gyula prelátus. HOAL I-2-b-Magyary Gyula (Vatikán, 1956. nov. 1.), illetve Kóródi-Katona János is kifejtette hazatérési szándékát. HOAL I-2-b-Kóródi-Katona János (Luzern, 1956. nov. 2.)

a Szovjetunió magyarországi hatalmának kiépítésében tevékenyen résztvevő politikust.⁵⁹ Az egykori trónörökös az 1949. június 22-én nyugatra menekült Slachta Margit szerzetes politikusnővel is próbált kapcsolatba lépni, hasonló célból.⁶⁰

Habsburg Ottó üdvözölte a november 1-én egyoldalúan bejelentett magyar semlegességi nyilatkozatot és reménykedett annak sikeres nemzetközi fogadtatásában. Valószínűleg ekkor fogalmazta meg a Julius Raab osztrák kancellárnak címzett rövid memorandumát is, amelyben hangsúlyozta: „Ezek a nagy napok nem maradhatnak kihasználatlanul, az első adandó alkalommal Ausztriának vám- és gazdasági uniót kell javasolni a felszabadult Magyarországnak, ami nemcsak történelmileg és gazdaságilag lenne indokolt, hanem kölcsönös érdek is. Ez az első lépés lehetne a békeblokk létrehozása felé, Európa és az európai egysülés felé, [...] a Duna-régió megvalósulása felé.”⁶¹

A történések gyorsasága Ottót némi optimizmussal töltötte el, legalábbis Sánchez Bellának november 2-án küldött sorai erről tanúskodnak.⁶² Ugyanezen a napon testvérenek, Károly Lajos főhercegnek írt levelében azonban azt írta, hogy a magyar felkelőkkel szemben nagyon valószínűnek tart egy újabb szovjet támadást. Arra kérte öccsét, lépjen kapcsolatba az amerikai légierő vezetőségével, és eszközölje ki, hogy az egyik dél-németországi katonai repülőtéren fogadjanak spanyol katonai repülőket, amelyekkel muníciót lehetne szállítani Magyarországra. Emellett azt is kérte, hogy a lehető leghamarabb – és inkább levélben, mint táviratban – válaszoljon neki.⁶³ Ez a november 2-ai levél jól mutatja, hogy az egykori trónörökös már ekkor tervbe vette, hogy kihasználva a spanyol kormány jóindulatát, Spanyolországra támaszkodva katonai segítséget próbál szervezni a magyarországi felkelőknek. Marosy visszaemlékezése szerint Habsburg Ottó ekkor már kapott olyan híreket, melyek szerint jelentős szovjet katonai erőket vonnak össze Galíciában.⁶⁴

A spanyol katonai segítségkérés ötlete nem volt teljesen új. Már október 27-én felmerült ez a lehetőség, eredetileg az ENSZ jóváhagyásával és vezetésével.⁶⁵ Ezt az elképzelést az amerikai magyarság is támogatta, és spanyol kormányrészről is megismételték fogadókészségüket a kérdésre vonatkozóan.⁶⁶ Franco köréből szer-

⁵⁹ HOAL I-2-b-Varga Béla (Pöcking, 1956. nov. 2.)

⁶⁰ HOAL I-2-b-Tarnóczy Ádám (Pöcking, 1956. nov. 3.)

⁶¹ HOAL I-2-b-Raab, Julius (keltezés nélküli irat)

⁶² HOAL I-2-b-Sanchez Bella, Alfredo (Pöcking, 1956. nov. 2.)

⁶³ HOAL Levelezés közvetlen családtagokkal, rokonokkal, I-2-a-Habsburg-Lotaringiai Károly-Lajos (Pöcking, 1956. nov. 2.)

⁶⁴ *Marosy F.*: A madridi m. kir. követség története i. m. 72.

⁶⁵ *Anderle Á.*: 1956 i. m. 57.

⁶⁶ Ezt jól mutatja Marosy Ferenc 1956. november 3-án kelt levele Bakách-Besseney Ferencnek, amelyben jelzi, hogy őt november 2-án megkereste Washingtonból az amerikai magyar emigráció részéről Bacskai Béla (az Amerikai Magyar Liga főtitkára, korábbi MTI levelező), hogy térképezze fel, lehet-e nagy mennyiségű kézfegyvert vásárolni Spanyolországban, amit Magyarországra lehetne

zett információkra hivatkozva Marosy Ferenc október 30-án már arról számolhattott be, hogy Spanyolország kész lenne akár 100 ezer önkéntest is a magyar határra szállítani.⁶⁷ Nagy logisztikai problémát jelentett volna ugyanakkor, hogy Madrid nem rendelkezett megfelelő hatótávolságú repülőekkel. Ottó azonban bízott abban, hogy az amerikai katonai vezetés nem fogja elutasítani kérését, és megnyitnak egy bajorországi katonai repülőteret a spanyol légierő számára. Ekkor még abban bízott, hogy több nap áll majd rendelkezésére a terv megvalósításához.

November 4-én a szovjet támadás hírére Habsburg Ottó telefonon utasította Marosy Ferencet, hogy a nevében kérje a spanyol kormánytól a tervezett fegyverszállítás és az önkéntesek küldésének engedélyezését. A követ egy spanyol nyelvű beadványt készített⁶⁸ és még aznap eljuttatta azt Franco tábornokhoz. Erről kézzel írott levélben fél órával a megbízás teljesítését követően számolt be Ottónak.⁶⁹ Franco oly mértékben fontolóra vette a katonai segítségnyújtás lehetőségét, hogy november 4-ről 5-re virradó éjjel összehívta a minisztertanácsot, ahol megszületett a döntés, miszerint önkéntesekből álló katonai egységet küldenek Magyarországra. Agustín Muñoz Grandes honvédelmi miniszter lemondott posztjáról, hogy elvállalhassa a spanyol katonai segélycsapat parancsnoki tisztét. Franco azonban nem fogadta el a lemondását, s a misszió vezetésével Czilhert Aurélt, Marosy titkárát bízta meg. Az ő feladata lett volna elkísérni a három repülőgépet, amely fegyvereket szállított volna Spanyolországból Magyarországra.⁷⁰ A terv végül nem valósult meg, mert Washington elzárkózott a repülőter biztosításától, és a nyugatnémet légierő sem támogatta az elképzelést.⁷¹ Novemberben a kérdés még egyszer napirendre került, ezúttal már Habsburg Ottótól függetlenül. A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének⁷² vezetője, az egykori magyar vezérőrnagy, Zákó András⁷³ Spanyolországba látogatva megpróbálta meggyőzni a spanyol vezérkart a katonai beavatkozás lehetőségéről. Madrid ismét az Egyesült Államok támogatásától tette függővé a segítségét. Osztrák diplomáciai jelentésből viszont

juttatni. Marosy már ekkor jelezte, hogy Habsburg Ottó közbelépése nélkül ilyen akció nem lehetséges. A Marosy-iratok i. m. 123.

⁶⁷ Uo. 122.

⁶⁸ A teljes eredeti szöveget és annak magyar fordítását lásd Uo. 124–125.

⁶⁹ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Madrid, 1956. nov. 4.)

⁷⁰ *Zalai Anitá*: Franco és az 1956-os magyar forradalom. *Belvedere Meridionale* 29. (2017) 1. sz. 109.

⁷¹ *Anderle Á.*: 1956 i. m. 59.

⁷² A Magyar Harcosok Bajtársi Közössége hivatalosan 1949-ben Ausztriában megalakult jobboldali magyar emigráns szervezet. A tagjai túlnyomó többségét egykori magyar katonák, csendőrök, vasutasok alkották. A szervezet együttműködött hosszabb-rövidebb ideig több nyugati hírszerző szervvel. Az MHBK világszerte 22 országban működött. 1968-ig, haláláig Zákó András vezette. Napjainkban már csak hagyományörző, kulturális szervezetként van jelen néhány országban.

⁷³ Zákó Andrásról részletesen lásd *Ungváry Krisztián*: A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. Életek – sorsok – csoportok. In: *Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről*. Szerk. Drusza Tamás. Bp. 2019. 41–47.

tudjuk, hogy a spanyol kormány november végén már nem igazán lelkesedett a politikailag tőlük távolálló magyar felkelők mozgalmának támogatása iránt.⁷⁴

Erőfeszítések november 4-e után

Habsburg Ottó november 4-e után már nem sok reményt fűzött Magyarország keleti blokkból történő kiszakításához, miközben a helyzetet azért még napokig nagyon bizonytalannak tartotta. A szovjet offenzíva napján, a vasárnapi ebéd helyett rózsafüzéért imádkozott Magyarorszáért.⁷⁵ Másnap Magyary Gyula prelátusnak levelet írt Rómába, amelyben bizalmasan kérte, hogy kezdje előkészíteni Mindszenty bíborosnak a budapesti amerikai követségről a Vatikánba való átköltözését. Ottó azon a véleményen volt, hogy a hercegprímást az amerikaiak nem fogják hosszan megtűrni a külképviselet épületében, azt viszont kifejezetten károsnak tartotta volna a magyar kommunizmussal szembeni ellenállás szempontjából, ha egy ilyen „szimbolikus személyiséget” a hazájától távolra, az Egyesült Államokba szállítanának, ahol ráadásul – meglátása szerint – a magyar politikai emigráció különösen megosztott volt.⁷⁶ Arra kérte Magyaryt, hogy továbbítson egy levelet Angelo Dell’Acquanak, az egyházi ügyek pápai államtitkárának, amelyben a Szentatyának hálálkodik, amiért imádkozik a magyarokért.⁷⁷

November 6-án azt írta naplójába, hogy van még néhány szigete az ellenállásnak, de még ugyanezen a napon ezt azzal egészítette ki: „már megint kapitulál a nyugat”.⁷⁸ Ottó tett még egy kísérletet, és a magyarországi forradalommal kapcsolatos véleményét megpróbálta eljuttatni az amerikai elnöknek és környezetének. Eisenhower újraválasztásának másnapján, november 7-én levelet írt az államfő öccsének,⁷⁹ akivel már korábban is szoros kapcsolatban állt. Egyebek közt röviden elemezte a magyar események következményeit. Három pontban foglalta össze fő észrevételeit: 1. A Szovjetunió belpolitikai válságban van, amit a Kreml nemzetközi konfliktusokkal próbál palástolni. Ebből a helyzetből kifolyólag a háborús veszély igen nagy. 2. A keleti blokkban a helyzet nagyon feszült, s nem kizárt, hogy Lengyelországban, illetve a Német Demokratikus Köztársaságban a magyarhoz hasonló felkelések törhetnek ki. Ha a szabad világ erre nem reagál, akkor a szabadságszerető népek el fogják veszíteni mindenütt a hitüket az Egyesült Államok által képviselt világrendben.

⁷⁴ *Pallagi Mária*: Az 1956-os magyar forradalom és az Ibér világ az osztrák diplomaták jelentéseiben. In: *A Magyar Forradalom és a hispán világ 1956*. Szerk. Anderle Ádám. Szeged 2007. 55.

⁷⁵ *Baier S. – Demmerle É.*: Habsburg Ottó i. m. 253.

⁷⁶ HOAL I-2-b-Magyary Gyula (Pöcking, 1956. nov. 5.)

⁷⁷ HOAL I-2-b-Dell’Acqua Angelo (Pöcking, 1956. nov. 5.)

⁷⁸ *Baier S. – Demmerle É.*: Habsburg Ottó i. m. 253.

⁷⁹ A levél teljes szövege megjelent nyomtatásban is. *A Marosy-iratok* i. m. 126–127.

3. Be kell ismerni, hogy az ENSZ működésképtelen. Ezek után egy konkrét javaslattal állt elő. Szerinte a magyar forradalom bebizonyította, hogy sok olyan fiatal van, aki kész a kommunizmus ellen harcolni, és ezt az erőt nem szabad veszni hagyni, ezért azt javasolta, hogy állítsanak fel egy önkéntes kommandót, amelynek Spanyolországban lehetne a székhelye. Egy ilyen „nemzetközi brigád” jól felfegyverzve bevethető lenne bármilyen vasfüggöny mögötti felkelés esetén. Elismerte, hogy egy ilyen kommandó felállítására és fenntartására súlyos összegekbe kerülne, de úgy vélte, a nyugati világ ilyen irányú befektetése nem lenne hiábavaló. Arra kérte Milton S. Eisenhower, hogy gondolja át az általa leírtakat, és jelezte, hogy 1957 januárjában az Egyesült Államokba utazik, amikor remélhetőleg lesz alkalmuk a kérdéstről beszélni.

Az amerikai út előkészítése még a magyar forradalom előtt megkezdődött,⁸⁰ de az utazás különleges súlyt kapott az események következtében. Ottó az Amerikai Magyar Katolikus Liga szervezésében New Yorkba tervezett jótékonysági estet kiemelkedően fontos rendezvénynek tartotta, s erre egy, a magyarországi eseményeket összefoglaló előadással készült. Az 1957. január 23-ára kitűzött rendezvény előkészületeit Tarnóczy Ádám, az Amerikai Magyar Katolikus Liga tagja fogta össze, akivel már korábban is több levelet váltott. Habsburg Ottó arra kérte a szervezőket, hogy a magyarországi szovjet beavatkozás miatt a rendezvény legyen visszafogott, ennek megfelelően például „senki se hordjon fehér nyakkendőt”.⁸¹

Az amerikai út előtt még Spanyolországban is tett egy előadó körutat november 19. és 26. között.⁸² Sánchez Bellát 1956. november 7-én értesítette, hogy a magyar események miatt kénytelen lerövidíteni a spanyolországi látogatását.⁸³ Madridban találkozott Francóval, majd Cordobában tárgyalt Artajo külügyminiszterrel is. Mindkét helyen szóba került a spanyol katonai jellegű támogatás kérdése is. A madridi vezetés egyértelműen támogatott minden kommunistaellenes fegyveres fellépést, amennyiben azokban az Egyesült Államok is közreműködik. Éppen Habsburg Ottó spanyolországi tartózkodása idején értesült azonban Franco arról, hogy Washington mereven elzárkózik minden ilyen ötlettől.⁸⁴ Az egykori trónörökös beszámolt a spanyol államfőnek arról, hogy Eisenhower elnök testvérén keresztül megpróbálta a magyar kérdésben véleményét és javaslatait eljuttatni az amerikai elnökhöz, és reményét fejezte ki, hogy meglátásait

⁸⁰ Többek között Bakách-Besseney György is beszámol az előkészületekről Habsburg Ottónak, 1956. október 22-én. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) P 2066-1.d-25-t. 36.

⁸¹ HOAL I-2-b-Tarnóczy Ádám (Pöcking, 1956. nov. 13.)

⁸² Habsburg Ottó véletlenül ugyanakkor tartózkodott Spanyolországban, mint Zákó András, aki november 22. és 27. között volt Madridban. Nem találkoztak egymással, de mindketten elővezették tervüket a fegyveres magyarországi beavatkozással kapcsolatban.

⁸³ HOAL I-2-b-Sánchez Bella, Alfredo (Pöcking, 1956. nov. 7.)

⁸⁴ Gyuricza K. – Gyuricza P.: Marosy Ferenc i. m. 106.

az 1957 év elejére tervezett tengerentúli útja során személyesen is kifejtheti majd befolyásos körökben.

Ottó spanyolországi látogatása során tartózkodott minden sajtómegnyilvánulástól, egyedül a helyi magyar rádióban szólalt meg. Marosy Ferenc visszaemlékezése szerint „megrendítő szöveget intézett otthoni szenvedő honfitársainkhoz, melyben megrázóan búcsúztatta a magyar becsületet égbe emelő vértanúkat”. A követ szerint azt aényt, hogy Ottó 1956 novemberében elhangzott rádióbeszédében magyarnak vallotta magát, kihasználta ellene Ausztriában, ahol 1954 óta nagy vita bontakozott ki osztrák állampolgársága körül.⁸⁵ Az egykori trónörökös persze tudatában volt annak, hogy Ausztriából árgus szemekkel figyelik minden lépését. 1956. november 15-én – még a spanyolországi útja előtt – Franz von Hartig grófnak írt levelében jelezte, információkat kapott arról, hogy a szovjet hadsereg egyes helyeken a magyar lakosság deportálásába kezdett. Kijelentette, ha ez a hír igaz, vagy ha fény derül az orosz túlkapásokra, akkor kénytelen lesz korábbi tartózkodó magatartását feladni. „Ebben az esetben nemcsak arra leszek kénytelen, hogy nyilvános nyilatkozatokban kérjek segítséget [...] hanem azt is kénytelen leszek hangsúlyozni, hogy a barbárság miatt a Nyugatnak kötelessége lenne katonai eszközök alkalmazásával is megállítani az orosz tombolást. Nagyon jól tudom, hogy egy ilyen kijelentés rossz benyomást keltene Ausztriában. [...] De itt szeretném aláhúzni, hogy vannak olyan pillanatok, amelyekben véleményem szerint az ember már nem hallgathat anélkül, hogy bűnrészes ne lenne a gyávaságban.”⁸⁶ A levelet ausztriai ügyeit intéző megbízottjának és titkári feladatokat is ellátó munkatársának, August Lovreknek is elküldte. Később, november 29-én kelt levelében Ottó megjegyezte, hogy közben úgy értesült, a deportálások nem általánosak. Lovrekkel őszintén közölte: „A magyar ügy kapcsán attól tartok, hogy [...] Amerika nem akar tenni semmit Magyarorszáért, vagy legalábbis egyelőre nem.” Ilyen körülmények között pedig szerinte nem volt értelme az ENSZ-ben túlságosan erőltetni a magyar kérdést, mert megvolt a kockázata annak, hogy önmagát járhatja le a kezdeményező.⁸⁷

A Lovreknek küldött levél előtt néhány nappal, spanyolországi útján kínoisan ügyelt arra is, hogy ne szolgáltasson ürügyet arra, hogy a forradalmat úgy lehessen beállítani, mintha az egy monarchista puccs lett volna. Marosy szerint „előadásai teljesen általános absztrakt jellegűek voltak, és rosszakarat esetén sem voltak összekombinálhatók a hazai eseményekkel.”⁸⁸

Magary Gyula 1956. november 28-án kelt levelében beszámolt Ottónak arról, hogy Olaszországban is nagy sajtóvisszhangra talált az Eisenhower-level ügye.

⁸⁵ *Marosy F.*: A madridi m. kir. követség története i. m. 77.

⁸⁶ HOAL I-2-b-Hartig von, Franz (Pöcking, 1956. nov. 15.) (Német eredetiből a szerző fordítása.)

⁸⁷ HOAL I-2-b-Lovrek, August (Pöcking, 1956. nov. 29.) (Német eredetiből a szerző fordítása.)

⁸⁸ *Gyuricza K – Gyuricza P.*: Marosy Ferenc i. m. 105.

A prelátus hosszan írt a Szent Korona kérdéséről és tájékoztatta, hogy decemberre tervezett római látogatása alkalmával lehetősége lesz tárgyalni Dominico Tardinival, a későbbi befolyásos bíborossal, aki ekkor a különleges egyházi ügyek helyettes államtitkára volt.⁸⁹ Az utolsó magyar király fia válaszában kérte, hogy a Centro di Studi per la Riconciliazione Internazionale (Nemzetközi Kiengesztelődésért Tanulmányi Központ) néven működő szervezet alapító-főtítkárával, Tommaso Sillanival is találkozhasson.⁹⁰ Az egyesületben Ottó 1956. december 13-án *A Duna-medence és Európa védelme* címmel tartott előadást, amelyben kifejtette: „Ami Magyarországon történt, szörnyű, de semmi sem túl drága, ha népem, ha Európa szabadságáról van szó [...]. Én mindig Európa egységét és szabadságát kívántam. Ezért a gondolatért dolgoztam éveken át lelkesedéssel és odaadással. [...] Ami Magyarországon történt, rávilágított arra, hogy amiről azt gondoltuk, elveszett, mégis él [értsd: a szabadságra és egységre való vágy – F. G.] [...]. Amit Európa Szarajevónál elvesztett, azt Budapesten újra megtalálta.” Az *Il Tempo* olasz napilapban megjelent beszámoló szerint Habsburg Ottó beszédében hangsúlyozta, hogy „a magyar forradalom egy olyan fejlődés kezdetét jelenti, amely lavinaként fog nőni, amíg a kommunizmus el nem pusztul”. Előadása végén pedig – utalva az őt ért kritikákra – kijelentette: „sajnálja, hogy a szabadságharcban való részvétele csak »külső« lehet, de vége már azoknak a napoknak, amikor az uralkodók lóháton átvették a vezetést”.⁹¹

Habsburg Ottó valóban nem állt, és nem is állhatott a mozgalom élére, de szívében viselte a forradalom ügyét. November 4-e után különösen nagy hangsúlyt fektetett a menekültek segítésére, az eseményekkel kapcsolatos pontos tájékozódásra, és annak folyamatos hangsúlyozására, hogy a magyarországi vérbefojtott kísérlet nem volt hiábavaló. Kiterjedt kapcsolati hálóján keresztül – többek között – az osztrák hírszerzés munkatársának, Theodor von Albertnek⁹² a jelentései is eljutottak hozzá.⁹³ Az egyik ilyen dokumentumban például a helyszínen (Győrben és Budapesten) járt ügynök benyomásai olvashatóak, többek között az oroszok magatartásáról, a menekültek helyzetéről, illetve arról, hogy magyar körökben pozitív benyomást tettek a „Habsburg Ottó-segélyként” kiosztott konkrét adományok.⁹⁴ Rendszeresen informálta őt Kóródi-Katona János, volt országgyűlési képviselő is, aki Svájcból 1956.

⁸⁹ HOAL I-2-b-Magyary Gyula (Vatikán, 1956. nov. 28.)

⁹⁰ HOAL I-2-b-Magyary Gyula (Pöcking, 1956. dec. 1.)

⁹¹ Habsburg Ottónak küldött „Presseschau 1/57”, az *Il Tempo* olasz lapban 1956. december 14-én megjelent összefoglaló alapján. HOAL – rendezés alatt. (Az eredeti német nyelvű dokumentumot a szerző fordította magyarra).

⁹² A CIA iratai szerint Theodor von Albert (1922–) az osztrák hírszerzés munkatársa. (<https://bit.ly/3v9ft3>, letöltés 2021. febr. 5.)

⁹³ HOAL I-2-b-Albert von, Theodor (Salzburg-Aigen, 1956. nov. 16.)

⁹⁴ Habsburg Ottó nevében több, hozzá hű osztrák, magyar személy osztott ruhát, élelmet, esetenként pénzt Ausztriába érkezőknek általában az osztrák táborokban, később németországi táborokban is. A pénz elsősorban Spanyolországból jött, de esetenként ismeretlenek is küldtek pénzt Ottónak, hogy

november 9-én érkezett Bécsbe, és többször is megkísérelte, hogy a Vöröskereszt segítségével beutazzon Magyarországra annak érdekében, hogy saját szemével mérhesse fel a helyzetet. Ottónak küldött beszámolója szerint minden határátlépési próbálkozása kudarcba fulladt, így Bécsben maradt, ahol bekapcsolódott a menekültek fogadásába, illetve részt vett az egykori trónörökös születésnapján, november 20-án tartott szentmisén, ahol több százan jelentek meg. Kóródi-Katona kérte Ottót, járjon közben az osztrák hatóságoknál, hogy javítsanak a magyarokat kvázi fogságban tartó menekülttáborokban lévő körülményeken, illetve kérje meg a Német Szövetségi Köztársaság kancellárját: egységesen fogadja be a magyarokat, ne engedje szétszédelni őket, és ne tegye lehetővé, hogy a tengerentúlra távozzanak.⁹⁵ Ottó válaszában jelezte, nem lát arra lehetőséget, hogy a kancellár teljesítse ez utóbbi kérését, de a magyar menekültek ausztriai helyzetének javításán maga is személyesen dolgozik.⁹⁶

Az egykori trónörökös ausztriai kapcsolatain keresztül tájékozódott és segített a legtöbbet a menekülteknek. Mindenekelőtt meg kell említeni Batthyány Lászlót, akinek a segítségével többek között a Marosy által összegyűjtött spanyolországi adományokat próbálta eljuttatni a magyar rászorulóknak.⁹⁷ Későbbi beszámolókból tudjuk, hogy Esterházy László is bekapcsolódott az egykori trónörököshöz kötődő, menekültekkel kapcsolatos segélyezési feladatokba.⁹⁸ Ottó állandó kapcsolatban volt az ausztriai Magyar Menekült Irodával (pontosabban Magyar Menekültügyi Szolgálattal [Ungarischer Hilfsdienst]) is. Ez a szervezet bécsi központtal, de az ország több pontján működött, és a New York-i székhelyű Magyar Nemzeti Bizottmány ellenőrzése alatt állt. 1956 őszén kapott új vezetőt, Taubinger László személyében, akit maga Habsburg Ottó is javasolt.⁹⁹ Taubinger 1956. október 28-án vette át Bécsben az Iroda irányítását, munkájáról pedig rendszeresen tájékoztatta az egykori trónörökösöt. Az első ilyen beszámolót magyarul küldte 1956. november 11-én,¹⁰⁰ ezt kisebb módosításokkal németül szintén eljuttatta hozzá november 12-én.¹⁰¹ Egy minden részletre kiterő, német nyelvű jelentést is küldött november 17-én Pöckingbe. Ezek a „bizalmas” megjelöléssel készült jelentések később is rendszeresen eljutottak Ottóhoz. Taubinger megköszönt minden adományt, amely az egykori trónörökös révén jutott el Bécsbe, illetve minden egyéb segítséget (például az egyedül érkező gyermekek

segítse vele a magyar menekülteket vagy a magyar ügyet. 1956. október végén kezdte el küldeni ezeket az összegeket és a helyben lévő személyekre, például Taubingerre bízta, hogy mire fordítják.

⁹⁵ HOAL I-2-b-Kóródi-Katona János (Bécs, 1956. nov. 25.)

⁹⁶ HOAL I-2-b-Kóródi-Katona János (Pöcking, 1956. dec. 4.)

⁹⁷ HOAL I-2-b-Batthyány László (Pöcking, 1956. nov. 6.)

⁹⁸ Ismét lelepleződtek az ellenforradalmat szervező imperialisták. A Nyugatról hazatért Szabó Miklós egykori kisgazdapárti képviselő nyilatkozata. Hajdú-Bihari Napló, 1957. október 4. 2.

⁹⁹ MNL OL P 2066-1.d-25-t. 39. Bakách-Besseney György levele Habsburg Ottónak. New York, 1956. szept. 30.

¹⁰⁰ HOAL I-2-b-Taubinger László (Bécs, 1956. nov. 11.)

¹⁰¹ HOAL I-2-b-Taubinger László (Bécs, 1956. nov. 12.)

elhelyezésének kérdésében felajánlott megoldásokat). Taubinger a lehető legnagyobb alapossággal számolt be munkájáról s minden észlelt problémáról. Többek között azt is jelezte, hogy „a francia idegenlégió ügynökei illegálisan toboroznak légiósokat a menekültek között. Azonnal megtettem a szükséges lépéseket az illetékes osztrák hatóságoknál, hogy véget vessek ennek a gátlástalan fellépésnek. Az osztrák fél azonnal kiadta a legszigorúbb szabályokat ezzel kapcsolatban.”¹⁰²

Taubinger december 31-én tízoldalas, személyesen Ottónak küldött jelentésében arról adott hírt, hogy Ausztriában különösen kínos számára, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmányon keresztül áttételesen a Free Europe Committee támogatja az általa vezetett irodát. Szerinte ugyanis a CIA-hoz kapcsolódó szervezet emberei, akik ott szintén jelen vannak, nem értik a valós helyzetet, Ausztria pedig semlegességre hivatkozva meg akar szabadulni tőlük. A jelentés azt is hangsúlyozza, hogy a „Free Europe pecsétje” miatt még a segélyszervezet hivatalos elismertetése is problémát jelent. Taubinger ezért segítséget kért Ottótól, hogy a szervezet spanyol támogatással működhessen tovább az amerikai pénzek helyett.¹⁰³ A jelentés bizalmas információkat is tartalmazott a határon átlépőkről, illetve az ausztriai diplomáciai képviselőkkel folytatott megbeszélésekről. Ez utóbbiak kapcsán különösen a bécsi indiai nagykövetség és azon keresztül Dzsaváharlál Nehru államfő fokozott érdeklődését emelte ki magyar ügy iránt. A jelentésben külön aláhúzta Ausztria segítőkészségét, annak ellenére, hogy semlegessége okán kínos helyzetet teremtett számára a forradalom és az azt követő menekültáradat.¹⁰⁴

Habsburg Ottó a legkülönbözőbb módokon segítette a magyar menekülteket. Mindenekelőtt Taubinger és Batthyány jelentéseit alapul véve megpróbálta megszervezni, hogy a befogadó táborokban észlelt hiánycikkek beszerezzék. 1956. november 30-án Marosy Ferencnek küldött levelében felvetette annak lehetőségét, hogy régi ismerőse, egy spanyol monarchista textilgyáros, José Biosca Torres segítségével legyártassák azokat a férfi ruhaneműket és női táskákat, amelyeket különösen hiányoltak a magyar menekültek.¹⁰⁵ Szintén a madridi királyi követség által összegyűjtött jelentős adományokból nyújtott segítséget a Soproni Erdőmérnöki Főiskola hallgatóiból és tanáraiból álló többszáz fős csoportnak is, amely november 4-én menekült Ausztriába.¹⁰⁶ A rendkívül szerteágazó segélyakciók között az egykori trónörökös a vasfüggönyt átlépő magyarok számára magyar nyelvű könyveket is

¹⁰² HOAL I-2-b-Taubinger László (Bécs, 1956. nov. 17.) (Német eredetiből a szerző fordítása.)

¹⁰³ Minden erőfeszítés ellenére a szervezet ismereteink szerint félhivatalosan működött tovább, de a spanyol támogatás sem volt járható út 1957 után.

¹⁰⁴ HOAL I-2-b-Taubinger László (Bécs, 1956. dec. 31.)

¹⁰⁵ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Pöcking, 1956. nov. 30.)

¹⁰⁶ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Pöcking, 1956. dec. 1.) Lásd továbbá *Marosy F.: A madridi m. kir. követség. i. m. 80–81.* A Soproni Erdőmérnöki Főiskola tanár- és diákcsoportjának jelentős hányada végül Kanadába távozott. Történetükről lásd *Gosztonyi Miklós: Soproni fakultás Vancouverben.*

szerezett.¹⁰⁷ A személyesen hozzá eljuttatott pénzadományokat azonnal Bécsbe küldte, hogy azokat a menekültek szükségleteinek fedezésére fordítsák.¹⁰⁸

1956 novemberében nem egyszer közvetítő szerepet is vállalt, így például ajánló leveleket írt a portugál kormány „informális küldöttjének”, José de Saldanha da Gamának, az Aranygyapjas Rend tagjának ausztriai látogatásához.¹⁰⁹ Portugália ugyanis létszámkorlát nélkül engedélyezte a magyar menekültek bevándorlását, előtte azonban tájékozódni kívánt kilétükről, valós helyzetükről.

Nemzetközi politikai téren azonban Ottó már nem látott számottevő mozgásteret. Megerősödött benne az a meggyőződés, amelyről Havasy Gyulának írt még 1956. november 5-én: „Sajnos mindmáig a nyugat nem ismert rá az egyszeri alkalomra, és nem jött hazánk segítségére.”¹¹⁰ Az idő múlásával egyre kevésbé tűnt számára lehetségesnek, hogy rövid távon változást lehessen előidézni a magyarországi status quóban, különösen azután, hogy az 1956. október 29. és november 7. között lezajlott szuezi konfliktus (és annak következményei) sokkal inkább foglalkoztatták a nagyhatalmakat. Ottó évtizedekkel később adott interjúiban is azt hangsúlyozta: „Már kezdettől fogva éreztem, hogy számunkra ez [a szuezi válság – F. G.] veszélyes, mert akkor az emberek máshova tekintenek majd.” Meg volt róla győződve, hogy a szuezi válságnak jelentős szerepe volt abban, hogy a forradalom vereséget szenvedett, és nem ismerték el Magyarországot semleges státuszát.¹¹¹ Abban azonban mindvégig biztos volt, hogy az 1956. októberi események nem voltak hiábavalók. Többször hangsúlyozta, így például Kóródi-Katona János egykori országgyűlési képviselőnek is: „Ne hagyja magát lehangoltatni, mert akármennyire szörnyű, ami most történik Magyarországon, nem lesz az hiába.”¹¹² Később ehhez magyarázatként hozzáfűzte: „’56 előtt a kommunista vezetők Nyugaton, tehát a demokratikus világban, még biztosak voltak abban, hogy övék lesz a győzelem. Hogy legyőzhetetlenek, hogy övék a jövő. És ez óriási dinamikát adott nekik. Budapest azonban megmutatta, hogy ez nem igaz. Mert elsöpörték a kommunista kormányt, és csak azért tudták a kommunizmust helyreállítani még egy rövid restaurációs időre, mert külföldi csapatot hoztak be.”¹¹³

Kisalföld, 2010. augusztus 4. Lásd még *Várallyay Gyula*: „Tanulmányúton”. Az emigráns magyar diákmozgalom 1956 után. Bp. 1992. 57.

¹⁰⁷ Lásd például HOAL I-2-b-Degenfeld-Schonburg, Heinrich (Pöcking, 1957. márc. 25.)

¹⁰⁸ HOAL I-2-b-Merán Fülöpné (Pöcking, 1957. jan. 2.)

¹⁰⁹ Habsburg Ottó külön írt a bécsi spanyol nagykövetnek, Taubinger Lászlónak, Batthyány Lászlónak, a tiroli Alfred Demelmayernek (az ausztriai Brown-Boveri cég vezérigazgatójának) ebben a kérdésben. Például HOAL I-2-a-Demelmayer, Alfred (Pöcking, 1956. nov. 15.)

¹¹⁰ HOAL I-2-b-Havasy Gyula (Pöcking, 1956. nov. 5.)

¹¹¹ *Habsburg O.*: „Történik valami Magyarországon, mert az emberek már nem félnek” idézett interjú.

¹¹² HOAL I-2-b-Kóródi-Katona János (Pöcking, 1956. nov. 11.)

¹¹³ Egy év Habsburg Ottóval. Szemben az árral. Szerk. Romsics Ignác. Bp. 1999. 83. Ezt a gondolatot erősítik meg életrajzírói is: *Baier S. – Demmerle É.*: Habsburg Ottó i. m. 254.

Mindezeket szem előtt tartva 1957 januárjától leginkább a politikai emigráció ügye foglalkoztatta a magyarországi forradalom következményei közül. Aggódott amiatt, hogy egyes hatalmak saját céljaikra használják majd fel a forradalom után Nyugaton élő magyar menekült személyiségeket. Varga Bélának írt levelében a francia–brit és amerikai támogatással működő emigrációs csoportok kialakulásának veszélyeire figyelmeztette a Magyar Nemzeti Bizottmány elnökét.¹¹⁴ Habsburg Ottó úgy vélte, hogy a Free Europe Committee által képviselt „keresztshadjárat” jellegű politika kudarcot vallott, különösen a William E. Griffith, a Szabad Európa Rádió politikai főtanácsadója által képviselt irány. Úgy látta, hogy új alapokon, egymást meghallgatva kellene újjászervezni a régi és az új emigrációt.¹¹⁵ Ez az elképzelése azonban egyre inkább illúzióvá vált, mert a forradalom után a korábbi törésvonalak egyre jobban elmélyültek, és a nyugatra menekült magyarság csoportjai még inkább szét húztak. Ilyen körülmények között 1957 nyarán üdvözölte az Eckhardt Tibor által felállított Amerikai–Magyar Honvédelmi Bizottság létrehozását, amit támogatásáról biztosított. Arra biztatta azonban az alapítókat, hogy próbáljanak lehetőség szerint a már meglévő csoportokkal is kapcsolatokat kiépíteni.¹¹⁶ Ottó mindvégig arra törekedett, hogy megpróbálja legalább a vele korrekt viszonyban lévő magyar politikai emigrációt egy irányba terelni. Meggyőződése volt, hogy a magyar forradalom olyan eróziót indított el, amely idővel (akár már középtávon is) lehetővé teszi a kommunista hatalom összeomlását. Mindezek alapján fontosnak tartotta, hogy a magyar politikai emigráció készen álljon majd a szovjet birodalomból kiszakadó Magyarország újjáépítésének segítésére.

1957 decemberében Kóródi-Katona közvetítésével és fordításában válaszolta meg a magyar menekültek csokorba gyűjtött kérdéseit a forradalomról. Ebben az írásban, amelyet szigorúan csak magyarul kívánt terjeszteni, többek között olyan kérdésekre válaszolt, mint hogy mit tart az emigránsok legfontosabb feladatának; kész-e az emigráció élére állni; miként lehetne a magyar szabadságharc hatását erősíteni stb. Az egykori trónörökös egyebek mellett a következőt hangsúlyozta: „Mint már több alkalommal kifejtettem, én nem látok különbséget a régebbi és az új emigráció között. Mi mindnyájan ugyanannak az oszthatatlan Nemzetnek részei vagyunk és nem lehetünk szétválasztó kategóriákba osztva.” Később pedig így folytatta: „Nincs szándékomban a magyar jövő belpolitikai kérdéseiről az emigrációban vitatkozni, illetve bármely irányban propagandát kifejteni. Mert azt hiszem, hogy a magyar államforma, törvényalkotás, gazdasági és szociális rend ügye abban a pillanatban vetődik fel, amikor a Nemzet a haza felszabadult földjén saját jövője fölött maga határozhat. Bízom abban, hogy a

¹¹⁴ HOAL I-2-b-Varga Béla (Pöcking, 1957. jan. 10.)

¹¹⁵ HOAL I-2-b-Marosy Ferenc (Pöcking, 1957. ápr. 25.)

¹¹⁶ HOAL I-2-b-Eckhardt Tibor (Pöcking 1957. aug. 15.)

Nemzet elég okos és tárgyilagos és megérti, hogy ma a magyarság egészét kell szolgálni, függetlenül attól, mi lesz majd később belső kormányformája.”¹¹⁷

Összegzésként

A 44. születésnapját 1956. november 20-án ünneplő Habsburg Ottót nem érte teljesen váratlanul a magyar forradalom. Kiterjedt kapcsolati hálóján, újságírói és hírügynökségi munkáján¹¹⁸ keresztül egyike volt kora legjobban informált személyiségeinek. A magyarországi eseményeket már a forradalom kirobbanása előtt is fokozódó intenzitással követte.

Jóllehet az 1956-os történések kapcsán a hazai és a nemzetközi szakirodalom keveset vagy egyáltalán nem foglalkozott személyével, a Habsburg Ottó Alapítvány által kezelt, jelenleg feldolgozás alatt lévő eddig előkerült iratok rámutatnak arra, hogy az egykori trónörökös, bár nem volt döntéshozó, mégsem volt tétlen szemlélője a korabeli történéseknek. Nagymértékben neki köszönhető, hogy a magyar ügy az ENSZ elé került, és egyike volt azoknak, akik a nyugati katonai támogatás megszervezésére is kísérletet tettek. Megpróbálta a kereszténydemokrata politikai tábort újjáéleszteni a remélt szabad országgyűlési választások perspektívájában.

Már november 2-án hírt kapott a szovjet inváziós készülődésről, és a szuezi válság kirobbanása kapcsán hamar ráébredt arra, hogy nem várható rövid távon Magyarország keleti blokkból történő kiválása. November 4-e után aktívan bekapcsolódott a menekültek segítségébe, és lehetőségeihez mérten megpróbálta összekötni az új és a régi emigrációt. Nagy óvatossággal törekedett arra, hogy személye ne okozzon zavart, ne váltson ki negatív hatást, így – egyetlen, a Szent Korona tárgyában küldött táviratot leszámítva – került a nyilvánosságot, egészen 1956. november végéig. Ottó mindvégig magyarként, honfitársaival együtt érezve követte az eseményeket, és ezt egyes osztrák körök fel is rótták neki.

Az egykori trónörökösnek az 1956-os magyar forradalom alatti tevékenységét és hatását vizsgálva a jelen tanulmány csak egy figyelemfelkeltő munka, amely további kutatások előtt nyithatja meg a kaput, illetve a 20. századi magyar emigráció történetének feldolgozásához nyújthat segítséget. Számos kérdésben – mint például Habsburg Ottó konkrét menekültsegélyező tevékenysége, Franco tábornokkal fennálló viszonya, magyar és osztrák kapcsolati hálója, illetve annak valódi szerepe az eseményekben – további, még átfogóbb magyarországi és külföldi levéltári

¹¹⁷ HOAL I-2-b-Kóródi-Katona János (Luzern, 1957. dec. 21. Melléklet)

¹¹⁸ Többek között a Kenneth de Courcy szerkesztésében megjelent Intelligence Digest, magán hírügynökségi kiadvány munkatársaként is dolgozott.

kutatásra van szükség. Mindazonáltal már e tanulmány alapján is jól értékelhető Habsburg Ottó szerepe és viszont: a történések rá gyakorolt hatása.

A forradalom eltiprása ellenére meggyőződése volt, hogy a magyar felkelés valójában a „kommunizmus Sztálingrádjá” volt. Hitt abban, hogy ami 1956-ban történt, végzetes csapás lesz a kommunista világra keleten épp úgy, mint nyugaton. Habsburg Ottó meg volt győződve arról, hogy akár már középtávon is összedőlhet a szovjet birodalom és megszűnhet a hidegháború. Interjúiban az 1956-os forradalom következményeit illetően gyakran a történelmi logikára hivatkozott. 1998-ban például így fogalmazott: „Én akkor már azt mondtam, hogy egy csatát veszítünk, de a háborút megnyertük, és az tényleg így volt. Tényleg, Magyarország megnyerte ezt a háborút. [...] a történelemben van óriási logika, hogy annak a ténynek, hogy '56-ban ez történt, a következménye volt az a bizonyos páneurópai piknik Sopronban, amely megdöntötte a kis zsarnokokat. Mert maga a német diktátor akkor később beismerte, hogy ott dőlt meg a hatalma, a magyar földön. És Kohl annak idején a berlini ünneplések alkalmából azt mondta, hogy ne felejtjük el azt, hogy a [...] Brandenburgi kapu alatti föld magyar föld.”¹¹⁹

OTTO VON HABSBURG AND THE 1956 HUNGARIAN REVOLUTION

By Gergely Fejérdy

SUMMARY

Based on the documents of his legacy managed by the Foundation bearing his name, this paper explores the reactions of Otto von Habsburg to the events of the 1956 Hungarian Revolution. The sources revealed by the ongoing arrangement of the documentation allow for the reconstruction of the contemporary activities of the former heir to the throne. Thanks to his wide network of acquaintances, Otto von Habsburg was one of the most informed persons of his time. He followed the Hungarian events with increasing attention already before the onset of the Revolution. The documents show that Otto was a far from negligible actor during the contemporary events. It was partly thanks to him that the Hungarian issue was brought before the United Nations, and he was one of the few people who made efforts at organising western military assistance. He also tried to reorganise the Christian Democratic political camp in the hope of future parliamentary elections. In the wake of the eruption of the Suez crisis he quickly came to the conclusion that Hungary's exit from the Eastern Block was improbable in the short term, since the international power interests regarded this as an unacceptable risk. Yet even after 4 November he kept emphasising that the Revolution dealt a lethal blow to communism, and the result was not at all fruitless.

¹¹⁹ MMMA, 0451_47_HO_981208, Bokor Péter és Hanák Gábor interjúja Habsburg Ottóval. Pöcking, 1998. dec. 8. A felvétel pontos helye: 01.09.10.